

Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre

48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi¹

Ege AKGÜN², İlbilge Katun ERGİŞİ³, Burcu YALÇINKAYA⁴, Gözde MAVİ⁵,
Büşra YILDIRAN⁶, Busenaz ÖZTÜRK⁷

Özet: Araştırmanın amacı 48-84 aylık çocukların farklı kültürlere yönelik algılarının belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda çocukların farklı kültürlere yönelik algıları sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma, cinsiyet, yaş ve anne-baba eğitim ve meslek durumlarına göre değerlendirilmiştir. Araştırma, gerekli izinler alındıktan sonra Ankara ili Altındağ ilçesinde dört resmi okulun anasınıfı ve birinci sınıfında eğitimine devam eden 48-84 aylık toplam 253 çocuk ile yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında Farklılıklara Saygı Ölçeği'nin (Ekmişoğlu, 2007) Farklı Kültürel Geçmiş alt boyutu kullanılmıştır. Ölçek, çocuklarla bireysel görüşmeler şeklinde uygulanmıştır. Verilerin analizinde bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların farklı kültürlere yönelik algılarında, sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumuna, çocukların yaşına ve anne eğitim ve baba meslek durumuna göre anlamlı fark bulunurken, çocukların cinsiyetine, anne meslek ve baba eğitim durumuna göre anlamlı fark bulunamamıştır.

Anahtar kelimeler: Mültecilik, çocuk, farklılıklara saygı

¹ Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Ege AKGÜN sorumluluğunda, Araştırma Projesi I-II dersleri kapsamında gerçekleştirilmiş ve 24-26 Nisan 2017 tarihinde Sakarya'da düzenlenen 12. Okul Öncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi'nde sunulmuştur.

² Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, akgun@ankara.edu.tr

³ Okul Öncesi Öğretmeni, bilgeergisi@gmail.com

⁴ Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans öğrencisi, burcuyalcinkaya04@gmail.com

⁵ TED Ankara Koleji Okul Öncesi Öğretmeni, mavigozdemavi@gmail.com

⁶ Okul Öncesi Öğretmeni, busra_yildiran@hotmail.com

⁷ Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans öğrencisi, ozturk.busenaz@gmail.com

Determination of Perceptions of 48-84 Months Old Children towards Different Cultures According to Syrian Refugee Classmate

Abstract: The main purpose of the study is to determine the perceptions of children ages of 48-84 months towards different cultures. For this objective, children's perceptions about different cultures were evaluated in terms of having a Syrian refugee classmate, gender, age, parent's education and occupation. After obtaining the necessary permits, the research was carried out with a total of 253 children aged between 48 and 84 months attending in public schools in the province of Altındağ, Ankara. The Different Cultural Background sub-dimension of The Scale of Respect for Diversities (Ekmişoğlu, 2007) was used to collect the data. The scale was applied as individual interviews with the children. In the analysis of the data, independent groups t test and one way analysis of variance (ANOVA) were used. As a result of the research, there was a significant difference in the perception of children towards different cultures in terms of having Syrian refugee classmate, the age of the children and mother's education and father's occupation. On the other hand, there was no significant difference in terms of the gender of children, the mother's occupation and father's education.

Key Words: Refugee, child, respect for differences

Giriş

Bireylerin çoğunlukla çatışma, savaş, baskı ve yaygın şiddet ortamı gibi nedenlerle yaşadıkları bölgeden ayrılmaları zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır (Keser,2011). Mülteci ise genel olarak 'katlanılamaz koşullardan ya da kişisel durumlardan kaçarak kurtulan kişi' olarak ifade edilebilir (Çiçekli, 2009). Mülteci statüsü aynı zamanda kişinin bu statüyü aldığı ülke tarafından diplomatik korunmaya sahip olmasını da sağlamaktadır (Usanmaz ve Güven, 1943). Suriye'de 15 Mart 2011'de başlayan rejim karşıtı gösterilerin kısa zamanda ciddi çatışmalara ve ardından da bir iç savaşa dönüşmesi ile birlikte bu ülkeden komşu ülkelere doğru ciddi ve dramatik bir zorunlu göç başlamıştır (Erdoğan, 2015). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) açıkladığı resmi rakamlara göre

Türkiye’de nüfusa kayıtlı 3.564.919 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Bu mültecilerin yüzde 31,4’ünü 0-11 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır (BMMYK,2018).

Savaşın, katliamların, can kayıplarının, işkencelerin, göç hareketlerinin yaşandığı bir trajedide doğal olarak siyasi ve askeri konular, sağlık, barınma ve beslenme konuları ön plana çıkmaktadır (Seydi, 2013). Ancak Suriye’deki çatışmalar sonucu ortaya çıkan krizin uzaması, kısa zamanda çözüm umutlarının zayıflaması ve mülteci olma durumunun devam etmesi ile çocuk ve gençlerin eğitim sorunu ön plana çıkmaya başlamıştır (Seydi, 2014). Eğitim ile ilişkili olarak çocukların sosyal olarak kabulü ve akran ilişkileri gibi eğitim başarısını belirleyen özellikler de eş zamanlı olarak dikkate alınmalıdır.

Farklı özelliklerden grupların bir arada yaşamasını engelleyen önemli özelliklerden birisi önyargılar ve ayrımcılıktır. Özellikle mülteciler gibi toplumsal yaşamda dezavantajlı konumda yer alan gruplar açısından durum değerlendirildiğinde, ayrımcı ve tanımlayıcı farklılıkların belirginleştiği görülmektedir. Bunun nedeni mültecilerin, birer yabancı olarak değerlendirilmesi ve bu özelliğin başlı başına bir “ötekilik” ya da “farklılık” konumu sunmasıdır (Göker ve Keskin, 2015). Bireyler tarafından ait olmadıkları ve farklı olarak değerlendirdikleri gruplara yönelik olarak önyargı ve tutumlar geliştirilebilmekte ve bu gruplara dair sahip olunan bilgiler az ise genellikle ikinci elden edinilen bilgilerle iyi, kötü, tehlikeli, düşman gibi tanımlamalar yapılabilmektedir. Bu önyargı ve olumsuz tanımlamalar ise zaman içinde ayrımcı eylemlere dönüşebilmektedir. Çocuklar dil, ırk, cinsiyet, dış görünüş gibi farklı özellikteki insanlara yönelik ayrımcılık yapmayı genellikle anne babaları, öğretmenleri ve akranlarından öğrenmektedirler. Yetişkinler bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi kalıplaşmış tutumlarını çocuklarına aktarmaktadırlar (Erden vd., 2006).

Yetişkinlerin Suriyeli mültecilere yönelik bakış açısının belirlenmesi ile ilgili olarak yapılan araştırmalara bakıldığında Ürdün ve Lübnan’da çocukları Suriyeli mültecilerle aynı okula devam eden anne babalar, mülteci çocukların sayısal olarak çokluğu ile ilgili hayal kırıklıklarını dile getirerek eğitimin genel kalitesinde düşüş yaşanacağından endişe etmektedirler (UNICEF, 2012). Lübnan’da yapılan bir diğer çalışmada anne babaların çocuklarına, Suriyeli mülteci çocukların kirli ve muhtemel bulaşıcı hastalık taşıyıcıları olduğuna inanarak, çocuklarına onların yanında oturmamalarını söylediği belirtilmektedir (Watkins ve Zyck, 2014, Şirin ve Şirin, 2015). Benzer bir şekilde Suriyeli mülteciler,

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

Türkiye’de kabul görmekle birlikte, birçok sorunun da kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Göç alan illerde yaşayan bireylerle mülteciler arasında karşılıklı önyargılar olduğu görülmektedir (Boyras, 2015, Göker ve Keskin, 2015, Tunç, 2015). Sandal ve diğerleri (2016) Gaziantep ilinde kamp dışında yaşayan mültecilerden dolayı halkın mal ve can güvenliği konusunda endişe taşıdığını belirtmektedir. Öğretmen görüşlerinin alındığı bir diğer çalışmaya göre mülteci öğrenciler öğrenme sürecinde dil ve iletişim sorunları yaşamakta, verilen mesajları anlamamakta, bu nedenlerle kendilerini sınıftan soyutlamakta ve uyum sorunları ortaya çıkmaktadır (Başar vd., 2018). Türkiye’de mültecilerin eğitimlerine yönelik yapılan benzer araştırmaların da (Balkar vd., 2016, Börü ve Boyacı, 2016, Özer vd., 2016, Sakız, 2016, Şeker ve Aslan, 2015) genelde yaşanan sorunlara yönelik olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin travmatize çocukların ihtiyaçlarını ele alma konusunda yetersiz bilgi ve eğitimleri de bu zorlukları artırabilmektedir (UNICEF, 2012).

Çocukların farklı kültürel geçmiş ile ilgili algıları belirlenirken algı kavramının anlaşılması önem taşımaktadır. Algı kavramı, dış dünyadaki nesne ve özelliklere ilişkin aldığımız duyu bilgilerin kişisel yorumu olarak tanımlanabilir. Algılaşmanın gerçekleşmesinde duyu organları kadar bireyin gereksinimleri, güdülenmesi, bilgi birikimi önyargı ve deneyimleri de önemli rol oynamaktadır. Bir bilgi deposu olan birey, geçmiş deneyimlerine dayanarak algılanan özellikleri buna göre anlamlandırmaktadır. Dolayısıyla algı sadece bilginin edilgen bir biçimde alınmasını değil, aynı zamanda o bilginin yorumlanmasını ve bireyin sosyal yaşamında o kavrama yüklenen anlamları da içermektedir (Genç ve Sipahioğlu, 1990, İnceoğlu, 2011).

Çocukların kendisinden farklı olan grupları nasıl algıladığına yönelik çalışmalara bakıldığında dış görünüş, etnik köken ve engel grupları öne çıkmaktadır. Erken çocukluk yılları boyunca, çocuklar fiziksel görünüm ve kimlik kavramları ile ilgili bilgileri öğrenmeye, üç yaş civarında cinsiyete ve beş yaşına geldiklerinde ırka yönelik etiketlemeleri kullanmaya başlamaktadırlar (Katz & Kofkin, 1997, Pekdoğan, 2018, Slaughter-DeFoe, 2012). Bu doğrultuda farklı bir etnik kökene sahip göçmen çocuklar genellikle ayrımcılığa maruz kalabilmektedir (Hou vd., 2011, Yuan vd., 2012). Mülteci çocuk ve ergenlerde ruh sağlığı için bireysel, ailevi, toplumsal risk ve koruyucu etkenlerin gözden geçirildiği çalışmasında Azar (2014) şiddete maruz kalmanın temel bir risk faktörü olduğunu, ev sahibi ülkede istikrarlı yerleşimin ve sosyal desteğin çocuğun psikolojik işleyişini olumlu yönde etkilediğini işaret

etmektedir. Lübnan'daki Suriyeli mülteci çocukların Lübnanlı çocuklara göre okulu bırakma olasılığının iki katı olduğu belirlenmiştir. Dil engelleri ana unsur olarak gösterilmekle birlikte önceki eğitim başarısının yetersizliği, güvenlik ile ilgili kaygılar, ekonomik zorluklar, duygusal travma ve okullarda kötü muamele görme gibi diğer birçok engel de okulu bırakmaya yol açmaktadır. Suriyeli mülteci çocuklara yönelik düşmanlık, özellikle Lübnan'da telaffuz edilmektedir (UNICEF, 2012). Mülteci çocuklarla yapılan bir diğer araştırmaya göre çocukların eğitimle ilgili yaşadıkları sıkıntıların nedenleri; kültürel farklılıklar ve dil sorunları olarak gösterilmektedir (He vd., 2015). Lau ve diğerleri (2018) çalışmasında mülteci çocukların yüksek uyum düzeylerine sahip olduğunu ancak akranları ile daha fazla güçlük yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bartletta ve diğerleri (2017) çalışmasında okulundan memnun olan mülteci öğrenciler, okullarında kültürel çeşitliliğe değer verildiğini, öğretmenlerin destekleyici olduğunu ve birçok akranın olumlu ilişkiler kurduğunu belirterek okulları hakkında olumlu tutumlar ifade etmişlerdir. Mülteci çocukların uyum deneyimleri; akranların tutumları, ayrımcılık düzeyleri, menşe ülkesini nasıl algıladığı, ekonomik fırsatlar, sosyal politikalar ve okul kültürüne göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Mülteci çocuklar bu özelliklere bağlı olarak daha az veya fazla zorlukla karşılaşabilirler (Collet, 2010). Öğrencilerin kişisel hikayeleri ve bireysel ihtiyaçlarının öncelikli olması, mülteci öğrencilerin bireysel olarak tanınması ve uygun psikososyal hizmetlerin sağlanması önem taşımaktadır (Sarr ve Mosselson, 2010).

Etnik kökenle ilgili farklılıklara benzer olarak özel gereksinimli çocuklarla ilgili çalışmalar alanyazında yer almaktadır. Kabasakal ve diğerleri (2008) çalışmalarında kaynaştırma eğitimi alan çocukların arkadaşları tarafından ortak bir çalışma yapmak için tercih edilmedikleri, uyum ve iletişim problemleri olarak algılandıklarını belirlemiştir. Karadağ ve diğerleri (2014) özel gereksinimli öğrencilerin etkinliklerin türüne göre tercih edilme frekansının farklılık gösterdiğini ve genel olarak akranları tarafından görmezden gelindiğini tespit etmiştir. Bir diğer çalışmada otizmlili çocukların akranları arasında sosyal olarak genellikle reddedilen ve dışlanan konumunda oldukları görülmektedir (Metin vd., 2015). Özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla birlikte aynı ortamda eğitim görmelerinde başarıyı sağlayacak olan kritik etkenlerden birisi, bu öğrencilerin sosyal kabulü ve kendilerine yönelik tutumlardır (Ayril, vd., 2015). Çalışmalarda sıklıkla çocukların farklı özellikteki akranlarına karşı olumsuz davranış ve tutumlara sahip olduğu görülmektedir.

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

Çocukların okula uyum sürecini etkileyecek değişkenlerden en önemlileri okul ve öğretmenlerin özellikleridir. Bu süreçte sadece mülteci çocukların değil okul, öğretmen ve okuldaki mevcut öğrencilerin de duruma uyum sağlamaları gerekmektedir (Hamilton, 2004). Yüksek gelirli ülkelerde yer alan mülteci çocuklar yaşadıkları travmatik olaylar yanında maruz kaldıkları yaşam değişiklikleri ve okul ortamları gibi mültecilik sonrası stresler nedenleri ile genel popülasyondan daha fazla ruh sağlığı desteğine ihtiyaç duymaktadırlar (Fazel, 2018). Mülteci çocukları kabul eden okullardaki öğretmen ve öğrencilerin tutumları bu çocukların uyum düzeylerini belirleyebilmektedir. Mülteci çocuklar okul ortamına alışmak ve başarılı olmak için 3 önemli noktayı vurgulamışlardır: Dil zorluklarının aşılması, arkadaş ve akranlarından kabul görmeleri ve bütün okulun çocukların mülteci olarak kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak tutumlarıdır (Hek, 2005). Mülteci çocukların okula yerleştirilmesinin ardından okul ve çevresinin değerlendirmesi, ruh sağlığı müdahalelerine ihtiyaç duyan mülteci çocukların tespit edilmesine, değerlendirilmesine ve tedavisine yardımcı olmada önem taşımaktadır (Tyrrer ve Fazel, 2014, Fazel vd., 2016). Troyna ve Hatcher'a (1992) göre aileleri farklılıklara karşı önyargılı bir tutuma sahip olsa bile, okullarında farklılıklara saygılı bir tutum sergileniyorsa çocuklar hangi tip davranışı seçeceklerine kendileri karar verebilirler. Bu çocukların farklılıklara saygıyı öğrenmeleri için farklı kültürel geçmişten öğrencilerin varlığı kadar farklılıklara saygılı okul atmosferi önemlidir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'de yaşadıkları sorunlar hakkında çeşitli araştırmalar bulunmaktadır ancak göç edenlerin %50'ye yakını (BMMYK,2018) oluşturan mülteci çocuklara yönelik olarak kabul toplumunda yer alan çocukların algılarının belirlenmesine yönelik alanyazında yeterince araştırma bulunmadığı görülmektedir. Gelecekte barış dolu ve huzurlu bir ortamda yaşamak için yarının yetişkinleri olacak bugünün çocuklarının algı ve tutumları önemli bir yer tutmaktadır. Sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunan ve bulunmayan çocukların algılarının karşılaştırıldığı bu araştırma gelecekte yaşanabilecek olası sorunlara ışık tutabilecektir. Buna göre Türkiyeli çocukların Suriyeli mülteci çocuklara yönelik algılarının belirlenmesi olumsuz yönde oluşabilecek algılara erken müdahale edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın amacı 48-84 aylık çocukların farklı kültürlere yönelik algılarının belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda çocukların farklı kültürlere yönelik algıları

sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumu, cinsiyet, yaş, anne eğitim, baba eğitim, anne meslek ve baba meslek durumu değişkenleri açısından incelenmiştir.

Bu araştırmada çocukların, kullanılan ölçekteki soruları doğru anladığı ve sorulara içtenlikle cevap verdikleri, sosyoekonomik düzeylerinin benzer olduğu ve Sınıfında Suriyeli mülteci bulunmayan çocukların bu çocuklarla bir deneyiminin olmadığı varsayılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ili Altındağ ilçesinde MEB'e bağlı iki bağımsız anaokulu ve iki ilkokul olmak üzere dört resmi okulun anasınıfı ve birinci sınıfında eğitimine devam eden toplam 253 çocuk oluşturmaktadır. Suriyeli mülteci çocuk bulunan iki okuldan 132 çocuk ve bulunmayan iki okuldan da 121 çocuk ile çalışılmıştır. Araştırmaya katılan çocukların cinsiyet ve yaşa göre dağılımına bakıldığında 125 kız ve 128 erkek çocuk olduğu ve 72-84 aylık 134 çocuk, 60-72 aylık 90 çocuk ve 48-60 aylık 29 çocuk olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların anne ve babalarının demografik bilgileri şu şekildedir:

Tablo 1. Anne ve babaların eğitim düzeyi

Eğitim Düzeyi	Anne	Baba
İlkokul ve daha alt	124	96
Ortaokul	42	37
Lise	58	81
Üniversite ve daha üst	29	39
Toplam	253	253

Çalışmaya katılan anne babaların çoğunlukla ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir.

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

Tablo 2. Anne ve babaların meslek bilgileri

Meslek	Anne	Baba
Çalışmıyor	210	17
İşçi	16	147
Esnaf-Serbest	3	49
Öğretmen	19	7
Mühendis	-	6
Memur	2	26
Diğer (Sosyolog, avukat, tercüman, ressam)	3	1
Toplam	253	253

Tabloya göre çalışmada yer alan anneler çoğunlukla ev hanımı iken babalar çoğunlukla işçi olarak çalışmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada Ekmişoğlu (2007) tarafından geliştirilen Farklılıklara Saygı Ölçeği'nin Farklı Kültürel Geçmiş alt boyutu kullanılmıştır. Ölçeğin farklı kültürel geçmiş alt boyutunda sekiz madde yer almaktadır. Ölçekte sorular üçlü likert tipi (Katılıyorum, Biraz Katılıyorum, Katılmıyorum) şeklinde düzenlenmiştir. Ölçek, çocuklarla bireysel görüşmeler şeklinde uygulanmaktadır. Görüşmede çocuklardan sorulara katılım derecesini (büyük, orta ve küçük daireler şeklinde) göstermesi beklenmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 90, en düşük puan 30 ve ortalama değer ise 45 şeklinde belirlenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha) 69,48 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmada ilk olarak Türk Kızılayı Toplum Merkezi ile işbirliği içinde Suriyeli mülteci çocukların eğitimine devam ettiği okullar belirlenmiştir. Gerekli izinler alındıktan sonra çalışmaya katılma konusunda gönüllü olan okullara gidilerek araştırmada yer alan çocuklarla ilgili demografik bilgiler edinilmiş ve araştırmacılar tarafından çocuklarla sessiz bir ortamda bireysel olarak görüşülerek ölçek uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için SPSS 13.0 bilgisayar paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde değişkenlere bağlı olarak bağımsız gruplar için t testi ve Varyans Analizi (ANOVA) tekniği kullanılmıştır. Normal dağılım ve varyansların eşitliği ile

ilgili varsayımlar karşılandığı için bu yöntemler tercih edilmiştir. Bulguların anlamlılığı .01 düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde çocuklara uygulanan Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puanları'nın farklı değişkenler açısından incelenmesi sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 3. Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyutu Puanlarının Sınıflarında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Bulunma Durumu	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
Bulunmayan	132	18,94	3,88	251	12,06	,000
Bulunan	121	12,78	4,23			

Tablo 3'e göre çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t_{(251)}=12.06$, $p<.01$]. Puan ortalamalarına bakıldığında sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunmayan çocukların ($\bar{X}=18.94$), bulunan çocuklara ($\bar{X}=12.78$) göre daha olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyutu Puanlarının Çocukların Cinsiyetlerine Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	T	P
Kız çocuk	125	15,71	4,81	251	,889	,375
Erkek çocuk	128	16,28	5,34			

Tablo 4'e göre çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(251)}=0,889$, $p>.01$].

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

Tablo 5. Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyutu Puanlarının Çocukların Yaş Gruplarına Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	412,827	2	206,413	8,439	,000	A-C
Gruplarıçi	6115,173	250	24,461			
Toplam	6528,000	252				

Tablo 5'e göre çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları arasında yaşa göre anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(2-250)}=8.44$, $p<.01$]. Başka bir deyişle Farklı Kültürel Geçmişe yönelik farklılıklara saygı gösterme durumları yaşa bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamalarına bakıldığında 48-60 aylık çocukların (C) puan ortalamalarının ($\bar{X}=13.41$), 72-84 aylık çocuklara (A) ($\bar{X}=17.09$) göre daha olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyutu Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	324,675	3	108,225	4,344	,005	A-D, B-D,C-D
Gruplarıçi	6203,325	249	24,913			
Toplam	6528,000	252				

Tablo 6'ya göre çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları arasında anne eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(3-249)}=4.34$, $p<.01$]. Anne eğitim durumu üniversite ve daha üstü olan çocukların (D) ($\bar{X}=13.27$), anne eğitim durumu lise (C) ($\bar{X}=16.79$), ortaokul (B) ($\bar{X}=17.28$), ilkokul ve daha altı olan çocuklara (A) ($\bar{X}=15.83$) göre puan ortalamalarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyutu Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	107,384	3	35,795	1,388	,247	
Gruplarıçi	6420,616	249	25,786			
Toplam	6528,000	252				

Tablo 7'ye göre çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları arasında baba eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F_{(3-249)}=1.39$, $p>.01$].

Tablo 8. Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyutu Puanlarının Anne Meslek Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	205,277	5	41,055	1,604	,160	-
Gruplarıçi	6322,723	247	25,598			
Toplam	6528,000	252				

Tablo 8'e göre çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları arasında anne meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir [$F_{(5-247)}=1.60$, $p>.01$].

Tablo 7. Farklılıklara Saygı Ölçeği Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyutu Puanlarının Baba Meslek Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	337,197	4	84,299	3,377	,010	A-C, A-D, B-C,B-D
Gruplarıçi	6190,803	248	24,963			
Toplam	6528,000	252				

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

Tablo 7'e göre çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları arasında baba meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(4-248)}=3.38$, $p<.01$]. Farklı Kültürel Geçmişe yönelik farklılıklara saygı gösterme durumları baba meslek durumuna bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Baba meslek durumu serbest meslek (C) ($\bar{X}=14.50$) ve memur (D) ($\bar{X}=14$) olan çocukların puan ortalamaları baba meslek durumu işçi olan (B) ($\bar{X}=16.37$) ve çalışmayan (A) ($\bar{X}=17.42$) çocuklara göre daha olumludur.

Çocukların ifadelerinden örnekler

Ölçeğin uygulanması sırasında çocuklar soruları cevaplarırken örneğin "5. Farklı bir dilde (Türkçe olmayan) bir arkadaşımın olmasını isterim" sorusuna yönelik olarak tercihlerini ifade ederken çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Araştırmacılar tarafından kayda alınan bu açıklamalardan örnekler aşağıda sıralanmıştır. Olumlu ifadelere örnek olarak

(Ç.176)"Onlarla oyun oynarım."

(Ç.239)"Onlar da insan arkadaş olabilirim."

gibi az sayıda ifade yer alırken aşağıda yer alan olumsuz ifadeler daha sıklıkla görülmüştür:

(Ç.20)"Onlar bizim ülkemizi böldüler."

(Ç.25)"Annem onları hiç istemiyor."

(Ç. 77)"Onların kıyafetlerinden sınıfta olmasını isterim çünkü devlet onlara güzel kıyafetler veriyor."

(Ç.93)"Kötü kokarlar."

(Ç.102)"Pis onlar."

(Ç.169)"Biz onların dilinden anlamıyoruz."

(Ç.172)"Onlar pis giyiyorlar ve onları sevmiyorum."

(Ç.180)"Suriyeli çocuklar kötü."

(Ç.186)"Kaçırırlar bizi."

(Ç.212)"Bizi keserler bazen erkekleri kesiyorlar."

(Ç.219)"Onlar hep siyah giyiyorlar istemem."

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen 48-84 aylık çocukların farklı kültürlere yönelik algılarına ilişkin bulgular alan yazın doğrultusunda tartışılmıştır. Çocukların farklı kültürel geçmiş alt boyut puan ortalamaları arasında sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumuna göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunmayan çocukların, bulunan çocuklara göre algılarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Cırık (2008)'a göre modern toplumlarda, yetiştirilen bireylerin farklı kültürel gruplarla etkileşim içerisinde olmaları ve etkileşimlerinde olumlu tutumlar geliştirmeleri beklenmektedir. Bu doğrultuda sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunan çocukların bu çocuklarla aynı ortamı paylaşmalarından ve etkileşim kurmalarından dolayı algılarının daha olumlu olması beklenirken araştırmanın bulgularına göre tam tersi sonuçlar çıkmıştır. Bunun sebebinin çocukların ailelerinin, öğretmenlerinin ve sosyal çevrelerinin olumsuz tutumlarından (Balkar vd., 2016, Başar vd., 2018, Börü ve Boyacı, 2016, Özer vd., 2016, Sakız, 2016, Şeker ve Aslan, 2015) etkilenmelerinin yanı sıra Suriyeli mülteci çocukların yaşadıkları uyum zorluklarından (Fazel vd., 2016, Fazel, 2018) da kaynaklandığı düşünülmektedir. Farklı kültürlerde yaşayan çocuklar yaşadıkları olağandışı göç süreçleri, farklı kültürel özelliklere sahip olmaları ve özellikle aynı dili bilmemeleri gibi nedenlerle okula ve okulda yürütülen eğitim programına uyum sağlamakta zorluklar yaşayabilirler (Azar, 2014; Hek, 2005). Suriyeli mülteci çocukların ve Türk çocukların aynı sınıfı paylaştıkları göz önüne alındığında Suriyeli mülteci çocukların yaşadığı uyum zorlukları (Başar vd., 2018) Türk çocukların algılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Mülteci çocuklarının kabul toplumu olan Türkiye'ye uyum sağlaması için gerekli oryantasyon çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır.

Çocukların farklı kültürel geçmiş alt boyut puan ortalamaları yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Puan ortalamalarına bakıldığında 48-60 aylık çocukların, 72-84 aylık çocuklara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Arcuri (1982)'ye göre insanlar diğer insanları öncelikle cinsiyet, yaş, ten rengi, anadili gibi görünür özellikleri üzerinden etiketlemeye ve sınıflandırmaya eğilimlidirler (Akt: Paker, 2012). Çocukların eğitim aldıkça farklı kültürlere yönelik önyargılarının azalması ve daha bilinçli olması beklenirken çalışmanın bulgularına göre küçük yaş grubu çocukların farklı kültürlere yönelik önyargılarının daha az olduğu ve kabullenme düzeylerinin daha yüksek olduğu

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

görülmektedir. Cırık (2008) öğrencilerin ırkçılık anlayışının okulda derinleştiğini ve bunun da öğrencileri düşmanlığa ittiğini vurgulamaktadır. Çalışmada da benzer bir şekilde anne babalarının ve öğretmenlerin Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz bakış açılarından (Boyras 2015, Göker ve Keskin, 2015, Tunç, 2015) etkilenebilerek çocukların yaşları büyüdükçe farklılıklara yönelik olumsuz algılarının arttığı değerlendirilebilir. Bu anlayışın gelişmemesi, farklı kültürleri kabul edici bir anlayışın yerleşmesi için okullarda farklılıklara saygı eğitimi çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır.

Çocukların farklı kültürel geçmiş alt boyut puan ortalamaları arasında anne eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülürken baba eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Anne eğitim durumu üniversite ve daha üstü olan çocukların, anne eğitim durumu daha alt olan çocuklara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Ebeveynlerden annelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdiği düşünülürse çocukların algılarının şekillenmesinde annelerin belirleyici olduğu söylenebilir. Çalışmanın bulgularına benzer bir şekilde Yılmaz (2012) çocuğun sosyal problem çözme becerisinin annenin eğitim durumuna göre farklılaşırken babanın eğitim durumuna göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Koçak ve Tepeli (2006) de çocukların sosyal becerilerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını belirlemiştir. Annelerin yüksek eğitim düzeyi çocuklarının algılarının olumlu yönde gelişmesini desteklemektedir. Araştırma sonuçları da annenin eğitim düzeyinin çocukların gelişimini olumlu yönde etkilediğini ve sosyal problem çözme becerilerini desteklediğini göstermektedir (Akbaş, 2005; Anıl, 2009). Erkan ve Kırca'nın (2010) çalışmasında yüksek öğretim mezunu anne babaların öğrenim düzeyi düşük anne babalara göre çocuklarına eğitsel ortamlar sundukları ve çocukların okula hazır bulunuşluk becerilerini destekledikleri belirtilmektedir. Öğrenim düzeyi anne babaların çocuk bakımı, gelişimi, iletişimi ve eğitimi konularında kendilerini yetiştirme ve geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Anne babaların ve özellikle annelerin eğitim alanındaki bilgi birikimi ve yeterliklerine bağlı olarak çocuklarına daha yararlı olabildikleri, evde geçirilen zamanı çocuk açısından doyurucu, bilinçli ve daha verimli kullanabildikleri ve çocuğun kendini ifade edebilmesini destekleyebildikleri söylenebilir (Can Yaşar ve Aral, 2011). Bu durum eğitim düzeyi yüksek annelerin çocuklarının farklı kültürlere yönelik algılarını olumlu yönde geliştirebileceğini göstermektedir.

Çocukların farklı kültürel geçmiş alt boyut puan ortalamaları arasında anne meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmezken baba meslek durumlarına göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Baba meslek durumu serbest meslek ve memur olan çocukların algılarının işçi ve işsiz olan çocuklara göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu çalışmada annelerin çoğunluğunun ev hanımı olması nedeni ile ailelerin ekonomik düzeyini babanın meslek durumu belirlemektedir. Ölçeklerin uygulanması sırasında bir çocuğun kullandığı "*Onların kıyafetlerinden sınıfta olmasını isterim çünkü devlet onlara güzel kıyafetler veriyor.*" ifadesinden de yola çıkarak maddi imkanları sınırlı ya da yetersiz olan ailelerin mültecilere yapılan yardımlara karşı olumsuz bir algı geliştirmekte oldukları ve bu algılarını çocuklarına da yansıttıkları görülmektedir. Benzer şekilde Akbaş (2005), Pekdoğan (2016) ve Yılmaz (2012) ailenin aylık gelir durumunun çocuğun sosyal becerilerini yordadığını belirtmişlerdir. Bal ve Temel (2014) de 4-6 yaş çocukların kişilerarası problem çözme ve bakış açısı alma becerilerini değerlendirmek amacıyla yaptıkları araştırmada sosyo-ekonomik düzey arttıkça çocuğun kişilerarası problem çözme becerisinin de artış gösterdiğini bulmuştur.

Sonuç olarak; çocukların Farklı Kültürel Geçmiş Alt Boyut Puan ortalamaları sınıfında Suriyeli mülteci çocuk bulunma durumuna, çocuğun yaşına, anne eğitim ve baba meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterirken çocuğun cinsiyeti, baba eğitim ve anne meslek durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdakiler önerilebilir:

- Suriyeli mültecilere yönelik sosyal kabul konusunda politikalar geliştirilmesi, Türkçe Dil eğitimine önem ve öncelik verilmesi sosyal uyuma ve akranlar ile olumlu ilişkiler geliştirilmesine katkı sağlayacak önemli noktalardır.
- Suriyeli mülteci çocukların eğitime devam edeceği okullarda yer alan çocuklara yönelik olarak sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenin yürüteceği oryantasyon çalışmalarının yapılması önerilebilir.
- Bu çalışmada erken çocukluk dönemindeki çocukların farklı kültürlere yönelik algıları incelenmiştir. Yapılacak olan çalışmalarda anne/baba ve öğretmen görüşlerine de yer verilmesi alana katkı sağlayacaktır.
- Çocukların büyük çoğunluğunun, ölçeklerin uygulanması sırasında anne babalarının görüşlerini yansıtan söylemlerde bulunduğu görülmüştür. Erken çocukluk

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

dönemindeki çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerinin şekillenmesinde önemli payı olan anne ve babalara yönelik Farklılıklara Saygı içerikli aile eğitim çalışmaları düzenlenebilir.

- Bu çalışmada erken çocukluk dönemindeki Türk çocukların Suriyeli mülteci çocuklara yönelik algıları incelenmiştir. Suriyeli mülteci çocukların kabul toplumuna yönelik algılarının da incelenmesi alana katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akbaş, S. C. (2005). *Okul öncesi eğitime devam eden altı yaş grubu çocukların sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Anıl, D. (2009). Uluslararası öğrenci başarılarını değerlendirme programı (PISA)'nda Türkiye'deki öğrencilerin fen bilimleri başarılarını etkileyen faktörler. *Eğitim ve Bilim*, 34 (152), 87-100.
- Ayral, M., Özcan, Ş., Can, R., Ünlü, A., Bedel, H., Şengün, G., Demirhen, Ş. & Çağlar, K. (2015). Normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli öğrencilere bakışını etkileyen etkenler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 218-230.
- Azar, M. (2014). *Bringing Learning to Syrian Refugee Children in Lebanon*. UNICEF news update. Erişim Adresi: www.unicef.org/infobycountry/lebanon_71753.html.
- Bal, Ö. & Temel, Z. F. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş çocuklarının kişiler arası problem çözme ve bakış açısı alma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 156-169.
- Balkar, B., Şahin, S.& Işıklı Babahan, N. (2016). Geçici eğitim merkezlerinde (GEM) görev yapan Suriyeli öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12 (6), 1290-1310.
- Bartletta , L. Mendenhallb , M. & Ghaffar-Kucherc, A. (2017). Culture in acculturation: Refugee youth's schooling experiences in international schools in New York. *International Journal of Intercultural Relations*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.04.005>.
- Başar, M., Akan, D. & Çiftçi, M. (2018). Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar. *Kastamonu Education Journal*, 26(5), 1571-1578.
- BMMYK (2018). *Syria Regional Refugee Response*. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>.

- Boyraz, Z. (2015). "Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler". *Journal of World of Turks*, 7(2), 35-58.
- Börü, N. & Boyacı, A. (2016). Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlar: Eskişehir ili örneği, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11/14 , 123-158.
- Can Yaşar, M. & Aral, N. (2011). Altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine sosyo-ekonomik düzey ve anne baba öğrenim düzeyinin etkisinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4 (1), 137-145.
- Collet, B. (2010). Sites of refuge: Refugees, religiosity, and public schools in the United States. *Educational Policy*, 24(1), 189–215.
- Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 34, 27-40.
- Çiçekli, B.(2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ekmişoğlu, M. (2007). *Erken çocukluk döneminde farklılıklara saygı eğitimi kavramı hakkında öğretmen görüşlerinin incelenmesi ve farklılıklara saygı ölçeği'nin geçerlik güvenirlik çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Erden, M. vd. (2006). *Erken Çocuklukta Farklılıklara Saygı Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: KEDV Yay.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erkan, S. & Kırca, A. (2010). Okul öncesi eğitimin ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okula hazır bulunuşluklarına etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 94-106.
- Fazel, M. (2018). Psychological and psychosocial interventions for refugee children resettled in high-income countries. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 27, 117–123
- Fazel, M., Garcia, J. & Stein, A. (2016). The right location? Experiences of refugee adolescents seen by school-based mental health services. *Clinical Child Psychology & Psychiatry*, 21, 368–380.
- Genç, A. & Sipahioğlu, A. (1990). *Görsel Algılama-Sanatta Yaratıcı Süreç*. İzmir: Sergi Yayınevi.
- Göker, G. & Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 229-256.
- Hamilton, R. (2004). Schools, teachers and the education of refugee children in Educational Interventions for Refugee Children. (Ed. R. Hamilton, D. Moore), In *Theoretical Perspectives and Implementing Best Practice*. London: RoutledgeFalmer.
- He, Y., Bettez, S.C. & Levin, B.B. (2015). Imagined community of education: Voices from refugees and immigrants. *Urban Education*, 1-29

*Sınıfında Suriyeli Mülteci Çocuk Bulunma Durumuna Göre
48-84 Aylık Çocukların Farklı Kültürlere Yönelik Algılarının Belirlenmesi*

- Hek, R. (2005). The role of education in the settlement of young refugees in the UK: The experiences of young refugees. *Practice*, 17(3), 157-171.
- Hou, S. M., Yuan, X. J., Liu, Y., Lin, X. Y. & Fang, X. Y. (2011). The effect of social support and perceived discrimination on loneliness among migrant children: A longitudinal study. *Psychological Development and Education*, 4, 401- 411.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum, Algı ve İletişim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kabasakal, Z., Girli, A., Okun, B., Çelik, N. & Vardarlı, G. (2008). Kaynaştırma öğrencileri, akran ilişkileri ve akran istismarı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23). Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/deubefd/issue/25428/268255>.
- Karadağ, F, Yıldız Demirtaş, V. & Girli, A. (2014). Okul öncesi dönemde akranların sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciyi tercih etme durumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (31), 191-215.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Katz, P. A. & Kofkin, J. A. (1997). Race, gender, and young children. (Eds. S. S. Luther, J. A. Burack, D. Cicchetti, & J. R. Weisz,). In *Developmental Psychopathology: Perspectives on Adjustment, Risk, and Disorder*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Keser, İ. (2011). *Göç ve Zor*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Koçak, N. & Tepeli, K. (2006). 4-5 Yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongre Kitabı. Cilt:2, 9-13.
- Lau et al. (2018). Adjustment of refugee children and adolescents in Australia: outcomes from wave three of the Building a New Life in Australia study. *BMC Medicine*, 16(157), 2-17.
- Metin, N., Şenol, B. & Yumuş, M. (2015). Okul öncesi eğitim sınıflarına kaynaştırılan otistik çocukların sosyometrik statülerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 483-490.
- Özer, Y.Y., Komşuoğlu, A. & Ateşok, Z. Ö. (2016).Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *The Journal of Academic Social Science*, 4(37), 34-42.
- Paker, M. (2012). Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık. (Ed. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan). *Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi Yayınları, 41-53.
- Pekdoğan, S. (2016). 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1946-1965.
- Pekdoğan, S. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin farklılıklara saygı eğitimi konusundaki görüşlerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 90-102.
- Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi, *Göç Dergisi*, 3 (1), 65-81.

- Sandal, E K., Haçerkıran, M. & Tıraş, M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve Gaziantep ilindeki yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 461-483.
- Sarr, C. U. & Mosselson, J. (2010). Issues in teaching refugees in US schools. *Yearbook of the National Society for the Study of Education*, 109(2), 548-570.
- Seydi, A. R. (2013). Türkiye'deki Suriyeli akademisyen ve eğitimcilerin görüşlerine göre Suriye'deki çatışmaların Suriyelilerin eğitim sürecine yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 217-241.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Slaughter-Defoe, D. T. (Ed.), (2012). *Racial Stereotyping and Child Development*. New York: Karger. <http://dx.doi.org/10.1159/isbn.978-3-8055-9983-2>.
- Şeker, B T. & Aslan, Z. (2015). Refugee children in the educational process: An social psychological assessment. *Journal of Theoretical Educational Science*, 8(1), 86-105.
- Şirin, S. R. & Şirin, L. R. (2015). *The educational and mental health needs of Syrian refugee children*. Washington DC: Migration Policy Institute.
- Troyna, B. & Hatcher, R. (1992). Racism in Children's Lives: A study of mainly white primary schools. *British Journal of Sociology of Education*, 13 (3), 375-382.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tyrer R.A. & Fazel, M. (2014). School and community-based interventions for refugee and asylum seeking children: A systematic review. *PLoS ONE*, 9(2), e89359.
- UNICEF (2012). *Education Rapid Needs Assessment for Displaced Syrian Children in Schools, Community, and Safe Spaces*. Beirut: UNICEF and Save the Children.
- Usanmaz, G. & Güven, S. (1943). Kronik: Türkiye'deki mültecilik olgusu ve Festus Okey vakası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(01), 143-167.
- Watkins, K. & Zyck, S. A. (2014). *Living on Hope, Hoping for Education*. London: Overseas Development Institute. www.odi.org/publications/8829-syria-refugee-education-crisis-hope.
- Yılmaz, E. (2012). *60-72 aylık çocukların duyguları anlama becerilerinin sosyal problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yuan, X.J., Fang, X.Y., Liu, Y. & Lin, X.Y. (2012). The relationship between stress coping, depression and social anxiety among migrant children: A longitudinal study. *Psychological Development and Education*, 34, 283-291.